

Віктар ЖЫБУЛЬ

“ЗАКАХАЛАСЯ ГОРАДУ ШУМАМ...”

ШТРЫХІ ДА БІЯГРАФІІ ІДЫ ЧЫРВАНЬ

Адна з актыўных удзельніц літаратурнага жыцця г. Слуцка сярэдзіны 1920-х гг. – паэтка з яркім псеўданімам Іда Чырвань, адзіная аўтарка-жанчына ў зборніку “Слуцкія песьняры” (1926) і першая жонка вядомага празаіка Кузьмы Чорнага. Адны сучаснікі называлі яе “экстравагантнай” [1, с. 306], іншыя пісалі пра няпростыя ўзаемаадносіны са знакамітым мужам [2, с. 387; 3, арк. 10 адв. – 11]. Якая яна была?..

Асноўная крыніца біяграфіі Іды Чырвань – яе “Характарыстыка”, якая захоўваецца ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва [4, арк. 69 – 72] і была ўпершыню апублікавана Юркам Васілеўскім у газеце “Наша Ніва” [5, с. 7]. Зважаючы на тое, што не ўсім чытачам знаёмая гэтая публікацыя, нагадаем асноўныя моманты біяграфіі Іды Чырвань, напісанай ёю самою не пазней за 30 траўня 1926 г. А дапоўняць яе яшчэ некаторыя архіўныя і мемуарныя крыніцы.

Сапраўднае імя і прозвішча паэткі – Зінаіда Кобрык. Нарадзілася яна ў 1906 г. у Магілёве. Бацька, паштова-тэлеграфны чыноўнік, чалавек адукаваны і начытаны, меў багатую хатнюю бібліятэку. Не дзіва, што цяга да ведаў перадалася і ягоным дочкам. “Калі мне было 6 гадоў, – успамінала Іда Чырвань, – я пачула, што маю сястру (якая была на год старэй за мяне) аддаюць вучыцца ў школу. Я зрабіла гвалт, каб аддалі і мяне. У школе мяне ня прымалі, казалі – малая яшчэ, але я не зьвярталася на гэты ўвагі і хадзіла на лекцыі. Гэтак і засталася ў школе, якую скончыла ў 9 гадоў [маецца на ўвазе пачатковая школа. – В. Ж.]. Пасьля школы паступіла вучыцца далей” [5, с. 7].

Яшчэ ледзьве разбіраючы літары, Іда захапілася кнігамі, але чытанне гэтае спачатку было неразборлівым і бессістэмным: “Чытала ўсё, што пападалася пад рукі. Не заўсёды магла зразумець прачытанае, але ніколі не прасіла растлумачыць, а рабіла са ўсяго свае вывады. Некаторыя з гэтых дзіцячых вывадаў і пасьля занялі значнае месца ў будове маіх сучасных сьветапоглядаў. Праўда, ёсьць і шкоднае ад гэтага, але я адчуваю, што тыя погляды, у якіх трымаюцца гэтыя дзіцячыя вывады, не ламаюць жыцьцё”. Не можа не ўразіць наступнае прызнанне будучай паэткі: “Калі мне йшоў адзінаццаты год, я задалася мэтай прачытаць усе творы Льва Талстога, сачыненне якога

поўнасьцю было ў бацькавай бібліятэцы. Я чула, як бацька абзываўся аб ім з сур’ёзнай пашанай і бралася яго чытаць з нейкім таемным страхам. З дзяцінства я ніколі не кідала вызначанай сабе мэты, а праца, якую я сабе задала, была надта цяжкай для адзінаццацігадовай галавы, і пагэтам, прачытаўшы творы Талстога, я кінулася ў бок лёгкай літаратуры і прачытала бязьлікавую колькасць раманаў, не разбіраючыся ў іх якасьці. Дзякуючы нэрвай зморанасьці і напружанасьці змест гэтых раманаў не затрымліваўся ў маёй галаве” [5, с. 7]. Аднак школьная праграма ўсё ж падштурхоўвала дзяўчынку чытаць не толькі лёгкую белетрыстыку, але і сур’ёзную літаратуру – найперш расійскіх класікаў.

Закончыўшы школу ў 1924 г., Іда Кобрык паступіла на Магілёўскія агульнаадукацыйныя курсы, дзе ўпершыню пазнаёмілася з беларускай літаратурай. Няўрымсліва дзяўчына лічыла набываньня там веды недастатковымі для сябе: “...мяне не здавальняў тэй кавалачак беларусазнаўства, які праходзіўся ў нас на курсах, і я зацікавілася ім сама” [5, с. 7]. У той самы час Іда пачала пісаць маленькія лірычныя вершы на рускай мове, якія хавала і нікому не паказвала. А вось пра першыя беларускамоўныя спробы яе сяброўкі і выкладчыкі ўсё ж даведаліся: «Бачучы няўважлівыя адносіны вучняў курсаў да беларусазнаўства, я напісала верш, які дзяўчаты папаўшы паказалі настаўніку, а тэй накіраваў яго ў вусную газету курсаў. Пасьля чаго я часта туды давала свае творы. Потым я напісала другі верш – лірычны, які я ўжо сама паказала настаўніку. Настаўнік накіраваў мяне ў філію “Маладняка” – у тэй час яна ў Магілёве толькі яшчэ складалася» [5, с. 7]. На невялічкім кавалачку паперы простым алоўкам Іда Кобрык напісала заяву з просьбай залічыць яе ў сябры “Маладняка” [4, арк. 106]. Гэтую заяву разглядалі на пасяджэнні філіі 15 сакавіка 1925 г., аднак зацвердзілі І. Кобрык не сябрам, а толькі кандыдатам “Маладняка” [4, арк. 15]. Чаму? Напэўна, з-за яшчэ недастатковага мастацкага ўзроўню яе твораў. Бо на тым самым пасяджэнні абмяркоўвалі і «верш т. Кобрык “Беларуская мова”». Пастанавілі: “Чытаўшы гэты верш, адзначылі вельмі слабую рыфму, форму і змест” [4, арк. 15 адв.]. Іда Кобрык наведвала сходы Магілёўскай філіі [4, арк. 18, 23], але нядоўга: у красавіку “варункі жыцця” пры-

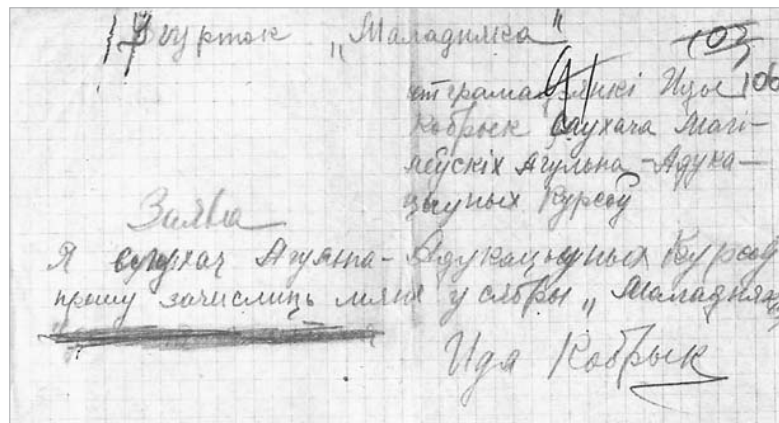
муслі яе пераехаць у Слуцк, куды яе бацьку перавялі на пасаду начальніка тэлефоннай станцыі. Перад ад'ездам дзяўчына спаліла ўсе свае ранейшыя літаратурныя практыкаванні: і заметкі (“як дзіцячую забаву”), і вершы [5, с. 7].

У Слуцку таксама збіралася філія “Маладняка” – кіраваў ёю паэт Паўлюк Шукайла. 2 жніўня 1925 г. Іда Чырвань стала сябрам філіі [5, с. 7]. Некалькі яе вершаў таго часу было надрукавана ў газетах “Вясковы будаўнік” і “Беларуская вёска”, калектыўным зборніку “Слуцкія песьняры”.

Менавіта там, у Слуцку, і адбылося знаёмства Іды Чырвань з Кузьмой Чорным. Вядомы праязік разам з сябрам, паэтам Язэпам Пушчам прыехаў у гэты горад 24 верасня 1925 г., каб выступіць на літаратурнай вечарыне ў Доме культуры. Разам з іншымі слуцкімі маладнякоўцамі Іда Чырвань сустракала менскіх гасцей у рэдакцыі “Вясковага будаўніка”. На наступны дзень падзялілася ўражаннімі з сяброўкай Стасяй Шпакоўскай: спачатку Ідзе больш спадабаўся Язэп Пушча, але менавіта за яго праз два месяцы выйшла Стася Шпакоўская, перайшоўшы на сапраўднае мужава прозвішча і стаўшы Станіславай Плашчынскай. А Іда Чырвань захапілася Кузьмой Чорным.

Як можна вылічыць з успамінаў С. Плашчынскай, у Слуцку Я. Пушча і К. Чорны прабылі да 28 верасня. Неўзабаве пасля таго Іда Чырвань ужо шыла сабе вясельную сукенку, а 13 лістапада (паводле С. Плашчынскай – 15 кастрычніка) 1925 г. разам з Кузьмой Чорным пераехала ў Менск. Свой тагачасны настрой яна перадала ў адным з вершаў: “Закахалася гораду шумам, / яго хваляй жыцця – таўхатнёй. / Захапляе мяне гэты гоман, / акунуся ў яго з галавой” [6, с. 62]. У гэты перыяд І. Чырвань наведала Першы ўсебеларускі з’езд “Маладняка” (адбываўся 25 – 29 лістапада) – праўда, у якасці не дэлегаткі, а, так бы мовіць, вольнай слухачкі.

Згодна з успамінамі С. Плашчынскай, спачатку ўсё ішло быццам бы сваім парадкам, малады муж шчыра клапаціўся пра жонку – “Кузьма купіў ёй усё, што трэба было для зімы: добрае паліто, капялюш, чаравікі, сукенкі. Пад канец рабочага дня Іда брала рамнікі і ехала да Кузьмы на працу, яны ішлі абедаць у рэстаран”. Але працягнуўся гэты шлюб нядоўга. Ці то Іда Чырвань завяла ў Менску нейкія “непрыгожыя знаёмствы” [2, с. 387], ці то Кузьма Чорны пасля кароткай успышкі страці першы ахаладзеў у пачуццях да сваёй абранніцы і ўспрыняў усё як “злы рок”, нейкую фатальную

Заява Іды Чырвань у Магілёўскую філію “Маладняка”. Сакавік 1925 г.

памылку [3, арк. 10 адв. – 11]. Бачачы, што сямейнае жыццё ў маладых не ладзіцца, што яны адно аднаму не падыходзяць, сябры-літаратары вырашылі, што Кузьме і Ідзе лепей расстацца, каб лішне не траўмаваць адно аднаго. Язэп Пушча, Адам Бабарэка і Уладзімір Дубоўка прыйшлі да Станіславы Плашчынскай, працягнулі ёй грошы і папрасілі: “...Аднясі Ідзе. І скажы ёй, што Кузьма болей у гэты пакой не прыйдзе” [2, с. 387]. А К. Чорнаму, які перабываў у распачным, нават суіцыдальным настроі [7, с. 96 – 97], У. Дубоўка ў сярэдзіне снежня 1925 г. прапанаваў пагасіць які месяц у яго ў Маскве [3, арк. 10 адв. – 11].

Ужо ў лісце ад 21 студзеня 1926 г. К. Чорны паведамляў А. Бабарэку, што працуе над апавяданнем “Буланы”, “напісаў... тут столькі, колькі ў Менску за паўгода не пісаў”, і што збіраецца вяртацца ў беларускую сталіцу [7, с. 97].

Неадназначныя ўражанні засталіся і пра Кузьму Чорнага ў Іды Чырвань: «Не магу сказаць, што мяне там [у Менску] акрыляла здаровае жыццё».

І я б цяпер з вялікай радасцю і прыемнасцю выкінула са сваіх успамінаў старонкі гэтага Менскага жыцця. Але зусім нічога выкінуць нельга, але можна адвесці толькі сваё асабістае прыналежнае яму мейсца.

Узнаўшы бліжэй Кузьмы Чорнага, я спачатку ніяк не магла ўстанавіць сувязь паміж яго творами і ім самім, як іх аўтарам. З аднаго боку, змораны хваробай чалавек, які думае, што дні яго пералічаны, і ён кожны дзень паўтарае: “Каб ты ведала, Іда, як я жыць хачу”; з другога боку, творы і творы новыя і жыццёвыя па зместу.

Але потым мне прыйшла ў галаву думка, чаму гэта ўсе гэроі твораў Кузьмы – людзі, змораныя жыццём. Не адчуваецца ў іх бадзёрасці здаровых людзей. Гэта думка правяла сувязь паміж аўтарам і яго творами.

Вядома, блізкасць такога чалавека адбілася на маім жыцці і на адносінах да абкружаючых. Я нават пісаць нічога не магла» [5, с. 7].

Кузьма Чорны з Ідай Чырвань,
малодшымі сёстрамі і братам. Восень 1925 г.
Фотаздымак з асабістага фонду Адама Бабарэкі
ў БДАМЛМ.

На першы погляд, у развагах Іды Чырвань бачыцца пэўная супярэчлівасць і непаслядоўнасць: то творы К. Чорнага – “новыя, жыццёвыя па зместу”, то раптам – у героях “не адчуваецца бадзёрасці”. Але, магчыма, тут маецца на ўвазе пэўны пералом, што адбыўся ў светапоглядзе Кузьмы Чорнага ў сярэдзіне 1920-х гг., калі матывы радасці ў яго творчасці змяніліся матывамі суму.

Пасля разрыву з Кузьмой Чорным Іда Чырвань вярнулася ў родны Магілёў і ўжо 12 студзеня 1926 г. прысутнічала на пасяджэнні мясцовай філіі “Маладняка” [4, арк. 40, 53], да якой зноў прырэгістравалася – “хадзіла на яе сходы і працягвала працу па галіне знаёмства з новай літаратурай”. З “Характарыстыкі Іды Чырвань” можна даведацца пра тагачасныя літаратурныя захапленні маладой паэткай: “З расейскіх паэтаў мне больш заўсяго падабаюцца твёрдыя як абрубленыя словы Маякоўскага, усюды брыжжушчы лірызм Есеніна (праўда, прыходзіцца згадзіцца з тым, што ён не заўсёды здаровы). З празаікаў Пільняк – за асабістае абмалёвыванне прыроды.

З беларускіх пісьменьнікаў – проза Зарэцкага і Бабарэкі за псіхалогічную вытрыманасць гэрояў. Вершы Пушчы за мілагучны лірызм, вершы Дудара за бадзёры ўздыв і смелы погляд уперад” [5, с. 7].

Тады Ідзе Чырвань было ўсяго каля дваццаці гадоў, думкі пра далейшую адукацыю не пакідалі яе – былая жонка К. Чорнага ўвосень збіралася паступаць у вышэйшую навучальную ўстанову. Займалі яе і творчыя планы: “Сама я пішу выключна вершы, пераважна лірычныя, але маю мэтай узяцца і за прозу і напісаць некалькі сказаў з сучаснага жыцця. Дзеля гэтага я занялася самаадукацыяй і праходжу навішнюю і старую літаратуру, а таксама і народную творчасць” [5, с. 7].

Ці здзейсніла Іда Чырвань свае літаратурныя задумы – так і застаецца загадкай. Да нас дайшлі толькі вершы, напісаныя і апублікаваныя пераважна ў 1925 г. Іх тэматыка – традыцыйная для “масавай” паэзіі таго часу: захапленне сялянскай (жніўнай) і гарадской (заводскай) працай, услаўленне энтузіязму маладога пакалення, якое ідзе будаваць новае жыццё. Звярталася ў вершах Іда Чырвань і да салдата-памежніка, які пільна вартуе савецкую мяжу, трымаючы “Кастрычніка штандар” (“Чырвонаармейцу”), і да піянераў, поўных “веры ў светлы прамень”, якія “ідуць на з’ямену братам і бацькам” (“Піанеры”). Адзін з вершаў мае загаловак “Маладняку” і, адпаведна, утрымлівае спробу паэткай выказаць сваю эстэтычную пазіцыю: “Творчасці напрамкі – / Пах з заводаў гары. / Маладняцкія рамкі – / Молата удары... Беларускі маладняк, / Пой змаганьня песню, / Будуць новы, моцны шлях, / Табе ў старым цесна!” [8, с. 2]. Як бачым, Іда Чырвань у духу пралеткультуўскіх устаноў выступала за абнаўленне старой эстэтыкі. Аднак, як і ў выпадках з многімі іншымі шараговымі маладнякоўцамі, здзяйсняць такую эстэтычную рэвалюцыю ёй замінае яшчэ недастатковы ўзровень валодання паэтычнай мовай. Такое ўражанне, што верш Іда Чырвань напісала спачатку на рускай мове, а потым кепска пераклала на беларускую: “Старое зруйнаўце – / Яму з шляху йсці. / Мы сваё будзем, / Мы наперадзе” [8, с. 2]. Адрозна адчуваецца, што напачатку тут была рыфма (зрэшты, таксама слабая) “ідти (сойти) – впереди”. Рэдактар газеты (Паўлюк Шукайла) нават не стрымаўся – і да слова “пой” двойчы зрабіў заўвагу: “Русіцызм: Ад беларускага – сьпявай”. Але, нават нягледзячы на ўсе хібы, ён імкнуўся такія вершы прапускаць у друк, бо надаваў вялікае значэнне любым, няхай самым дробным, прывязкам да “новай эстэтыкі” і гарадской, рабочай тэматыкі. Сакратар жа Магілёўскай філіі “Маладняка” напісаў пад “Характарыстыкай Іды Чырвань” наступную рэзалюцыю: “Сувязь з філіяй трымала ўвесь час. Актыўнасць [ць] слабая. Няглыбокі змест творчасці пры нізкай фармальнай апрацоўцы. Падрыхтоўка да літаратурнай працы і агульнае развіццё – сярэдняе.

Назіраецца цяга к папаўненьню тэарэтычных ведаў” [4, арк. 72 адв.].

Найлепшымі ў творчай спадчыне Іды Чырвань выглядаюць вершы “Жыгнёвы прастор” і “Закахалася...”, змешчаныя ў калектыўным зборніку “Слуцкія песняры” (Менск, 1926). Прынамсі, яны вылучаюцца танчэйшым лірызмам, адсутнасцю публіцыстычнай рыторыкі, а таксама большай мастацкай апрацаванасцю, выкарыстаннем стылістычных фігур (напрыклад, анафары). Звяртае на сябе ўвагу вольнае абыходжанне аўтаркі са словам “закахацца”, значэнне якога яна неймаверна пашырае, разумеючы пад ім агульны ўздым, усёахопную радасць, бясконцае захапленне жыццём.

І падобна, што згаданы ў нашым артыкуле шлюб дваіх літаратараў аказаўся няўдалым менавіта з прычыны псіхалагічнай несумяшчальнасці характараў, а таксама рознасці жыццёвых прыярытэтаў. Ці змагі б спакойны, заўсёды задумнены, разважлівы Кузьма Чорны і вясёлая, экзальтаваная, у чымсьці, магчыма, легкадумная (хоць і схільная да самаўдасканалення) Іда Чырвань жыць разам? Наўрад ці. Як мяркуе Ю. Васілеўскі, у аснову апавядання К. Чорнага “Парфір Кіяцкі (Малюнак людскіх адчуванняў)” (канец 1925 г.) леглі асабістыя адносіны аўтара са сваёй першай жонкай [5, с. 7]. Галоўны герой твора – святар, які выракаецца веры, чалавек са складаным унутраным светам, ахоплены самарэфлексіямі, незразумелым смуткам, пошукамі сэнсу жыцця, роздумамі пра ўзаемаадносіны чалавека і свету. З жонкай, звыклай усё вымяраць матэрыяльна-спажывецкай меркай, ён таксама не знаходзіць паразумення, пра што сведчыць, напрыклад, наступны дыялог:

– *Смутак мяне заядае.*

– *Чаго? Ну, чаго ён у цябе?*

– *Я не ведаю. Як бы месца мне няма на зямлі, як бы тое, што ва мне і пры мне – не тое, што трэба, нават мне самому.*

– *Дзівак ты, – сказала спакойна жанчына, – ну, чаго табе трэба? Чаго табе не хапае? Вунь аднаго павідла наварыла я повен skleп. Еш ды жыві”* [9, с. 334].

У фінале твора Парфір пакідае свой дом і абранніцу, якая “перш многа плакала і нудзела, але цераз некалькі месяцаў сышла з загадкайкам нейкай канторы, маладым і вясёлым чалавекам, і знайшла сабе ў гэтым поўную ўцеху” [9, с. 366].

Як вядома, Кузьма Чорны ў 1927 г. пазнаёміўся і ажаніўся з сакратаркай-машыністкай газеты “Звязда” Рэвекай Ізраілеўнай Свэраноўскай (30.11.1899 – 30.03.1987), з якой ужо не расставаўся да канца свайго, на жаль, нядоўгага жыцця.

Уладзімір Дубоўка з Наляй Маркавай (злева) і Ідай Чырвань на Першым усебеларускім з’ездзе “Маладняка”.

25 – 29 лістапада 1925 г.

Як жа склаўся далейшы лёс Іды Чырвань – не было нам вядома ажно да таго моманту, калі гэты матэрыял быў ужо завярстаны. Дзякуючы дапамозе супрацоўніц Расійскай нацыянальнай бібліятэкі Ірыны Германаўны Матвеевай і Алесі Уладзіміраўны Калеснікавай (бібліятэка Алвара Аалта, Выбарг) атрымалася адшукаць тэлефон сваякоў паэткі (яе сястра Яўгенія вядомая як бібліёграф [10]). Высветлілася, што адна з пляменніц, Лідзія Нікіфараўна Лінько (Любецкая), жыве ў Мінску. Яна і паведаміла тое, чаго вельмі нестала ў гэтым артыкуле і за што мы ёй вельмі ўдзячныя.

Такім чынам, паводле звестак сваякоў, Іда Чырвань (Зінаіда Гервасіеўна Кобрык) нарадзілася не ў 1906 г. (як пісала ў маладнякоўскай “Характарыстыцы”), а ў 1907 г. Акрамя Іды, у сям’і былі дзеці Марыя (1905 – 1982), Яўгенія (1910 – 2007) і Віталь (1915 – 1999). Яшчэ двое – сын Сцяпан і дачка Галачка – загінулі ў раннім узросце. Маці, Марыя Ануфрыеўна (1879 – 1963), была краўчыхай і да рэвалюцыі шыла на замову модных сукенкі, папулярныя сярод дам “чэхаўскай эпохі”. Жыла сям’я ва ўласным доме ў магілёўскім прадмесці Лупалава. Пасля разводу з мужам, які з’ехаў у Слуцк, маці выходзіла дзяцей адна.

Сваякі ведаюць, што Іда Чырвань пісала вершы, уваходзіла ў “Маладняк”, ганарацца тым, што яна была ў шлюбе (хоць і нядоўга) з Кузьмой Чорным.

Пасля расстання з ім паэтка неўзабаве зноў выйшла замуж. Са сваім другім мужам Іванам Цяўлоўскім яна нейкі час знаходзілася ў Польшчы, бо месцам нараджэння яе сына Віталія (а ён з’явіўся на свет 4 мая 1928 г.) пазначана “с. Кр. Лужы, Польшча” [11].

Усё сведчыць пра тое, што вышэйшую адукацыю Зінаіда Кобрык сапраўды атрымала: у 1930-я гг. яна працавала выкладчыцай англійскай мовы і перакладчыцай. Пляменніцы Лідзіі Нікіфараўне “цёця Іда” запомнілася як “прыго-

жая, модная, вясёлая, камунікабельная жанчына, заўсёды фарбавалася, прыхарошвалася, прыводзіла сябе да ладу”. Толькі вось здароўе было ў яе, на жаль, слабое.

Разам з трэцім мужам Уладзімірам, інжынерам-будаўніком, перад самай Вялікай Айчыннай вайной Зінаіда жыла ў Брэсце. У чэрвені 1941 г. з маці і сынам яна паехала на курорт у Мінеральныя Воды (Стаўрапальскі край, Расія), дзе і памерла ад сардэчнага прыступу праз некалькі дзён пасля пачатку вайны – калі адыходзілі апошнія эшалоны мабілізаваных на фронт. У маці нават не было грошай, каб пахаваць дачку, – давлялося аддаваць могількаваму вартаўніку шлюбны пярсцёнак...

Цікава склаўся лёс сына Іды Чырвань – Вітала Цяўлоўскага. Пасля вайны ён закончыў Маскоўскі тэхнікум чыгуначнага транспарту, а потым лёс закінуў яго далёка ў Забайкалле, дзе ён працаваў тэхнікам холадатранспарту спачатку ў Чыце, а потым у Борзе. З сярэдзіны 1950-х гг. В. Цяўлоўскі публікаваў у газетах свае шахматныя эцюды і задачы, актыўна ўдзельнічаў з імі ў чэмпіянатах і конкурсах, у тым ліку замежных, неаднойчы быў арбітрам усесаюзных конкурсаў складання шахматных эцюдаў. У 1971 г. Віталь Цяўлоўскі быў уганараваны званнем міжнароднага майстра па шахматнай кампазіцыі [11]. Сын Іды Чырвань памёр у 2013(?) г.

Вось так нечакана – дробнымі штрыхамі сямейнай памяці – аднавілася біяграфія яшчэ адной беларускай паэтки 1920-х гг.

Іда ЧЫРВАНЬ

ЖЫТНЁВЫ ПРАСТОР

*Выйду ў поле, дзе жыта-калосье,
акунуся ў яго я прастор.
Тут песьню пачуць давлялося
на новы суладжаны строй.*

*У полі жытнёвую слухаць-бы казку,
шапацяць што у сіню каласы,
і глядзець-бы на пшыныя краскі...
Птушкі пяюць ды на ўсе галасы.*

*Як іду у жытнёвым прасторы,
ап'яняюся ветрам лясным.
Дзе ні глянеш – ўсё неба ды поле,
каласы, каласы, каласы!..*

[1925]

Спіс літаратуры

1. **Крушына, Р.** Выбраныя творы / Р. Крушына. – Мінск: Беларус. кнігазбор, 2005. – С. 298 – 299.
2. **Плашчынская, С.** З дзён далёкіх і блізкіх / С. Плашчынская // Збор твораў: у 2 т. / Я. Пушча. – Мінск: Маст. літ., 1994. – Т. 2: Вершы. Паэмы. Пераклады. Крытычныя артыкулы. 1930 – 1963.
3. **БДАМЛМ.** – Фонд 356. – Воп. 1. – Адз. зах. 105 [Запіс размоў Я. Р. Лецкі з У. М. Дубоўкам і А. А. Бабарэкай (дачкай А. А. Бабарэкі). 1970 г.].
4. **БДАМЛМ.** – Фонд 225. – Воп. 1. – Адз. зах. 9 (Пратакты агульных сходаў, акруговай канферэнцыі, пасяджэнняў, аўтабіяграфіі, анкеты, заявы членаў аб'яднання, літаратурныя творы і інш. дакументы Магілёўскага філіяла “Маладняка”).
5. **Васілеўскі, Ю.** Іда Чырвань / Ю. Васілеўскі // Наша Ніва. – 1994. – № 2.
6. **Чырвань, І.** Жытнёвы прастор; Закахалася...: [Вершы] / І. Чырвань // Слуцкія песьняры: вершы. – Менск: Выд. ЦБ Маладняка, 1926.
7. **Запартыка, Г.** Постаць Кузьмы Чорнага ў дакументах архіўнага фонда Адама Бабарэкі / Г. Запартыка // Пра час “Узвышша”: мат. Узвышшаўскіх чытаньняў (Мінск, 2005 – 2006). Вып. 3 / уклад. Г. В. Запартыка, Т. В. Кекелева, У. Г. Кулажанка; навук. рэд. М. І. Мушынскі. – Мінск: РІВШ, 2007.
8. **Чырвань, І.** Маладняку: [верш] / І. Чырвань // Вясковы будаўнік (Слуцк). – 1925. – 31 кастр.
9. **Чорны, К.** Збор твораў: у 8 т. / К. Чорны. – Мінск: Маст. літ., 1972. – Т. 1: Апаўдданні 1923 – 1927.
10. **Варламова, С. Ф.** Кобрик Евгения Гервасиевна / С. Ф. Варламова // Российская национальная библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nlr.ru/nlr_history/persons/info.php?id=2219. – Дата доступа: 7.07.2016.
11. **Ремизов, Ю. М.** Тьяловский Виталий Иванович / Ю. М. Ремизов // Энциклопедия Забайкалья [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ez.chita.ru/encycl/person/?id=6260>. – Дата доступа: 26.09.2016.

ЗАКАХАЛАСЯ...

*Закахалася бурай, грымотай,
што бліскача і б'е пярэном.
Закахалася сонцам, асокай,
працай вольнай, яе песьняром.*

*Закахалася вёскі саломай,
каласамі ячменю, аўса.
Прывітаньне ім ілю я з паклонам:
ў шапаценні я іхнім расла.*

*Закахалася гораду шумам,
яго хваляй жыцьця – таўхатнёй.
Захапляе мяне гэты гоман,
акунуся ў яго з галавой.*

*Закахалася сьветам ад сонца,
зіхаценнем праменьняў ад зор.
Сэрца поўна каханьнем бясконым –
і складаюцца песьні ў узор!*

[1925]